

VEELGESTELDE VRAGEN OVER HET NIEUWE LEREN

VIJFTIG KORTE¹ ANTWOORDEN

Door Jozef J. M. Kok²

1. Wat houdt het nieuwe leren in?

Het nieuwe leren bestaat niet. Niet het leren van kinderen of volwassenen is nieuw; wel zijn onze ideeën en opvattingen over hoe leren plaatsvindt de laatste jaren in een stroomversnelling gekomen. Met alle gevolgen voor het inrichten van onderwijs.

2. Wie heeft dat bedacht?

Deze nieuwe opvattingen over hoe mensen leren en zich ontwikkelen kan niet aan één persoon worden toegeschreven. Het vloeit voort uit ontwikkelingen in verschillende wetenschapsdisciplines en uit allerlei maatschappelijke ontwikkelingen. Uit onder andere de neurobiologie en de leerpsychologie komt naar voren dat leren een individueel en een sociaal proces is, dat het mede bepaald wordt door de specifieke context waarin het plaatsvindt en dat het beter gaat als de lerende zelf zicht heeft op het eigen leerproces en dat kan reguleren.

3. Wat is het verband tussen constructivistisch leren en het nieuwe leren?

Het sociaalconstructivisme is een wetenschappelijke stroming die er van uit gaat dat ieder mens een eigen werkelijkheid construeert door te reflecteren op ervaringen. Dat leidt tot mentale modellen waarmee we betekenis geven aan onze ervaringen. Leren is het aanpassen van mentale modellen aan nieuwe ervaringen en/of het begrijpen van die ervaringen binnen de bestaande mentale modellen.

4. Wat is er fout aan de ‘oude theorieën’ zoals behaviorisme en positivisme?

Ze zijn niet zozeer ‘fout’ als wel beperkt in hun verklaringsmogelijkheden. Ze beperken zich tot vormen van leren die tot direct observeerbaar gedrag leiden. En hebben daarmee bijvoorbeeld geen verklaring voor vormen van leren als patroonherkenning en taalontwikkeling, zonder dat er van conditionering sprake is of voor transfer van leerervaringen naar nieuwe situaties.

5. Wat heeft het nieuwe leren te maken met de informatiemaatschappij?

Het nieuwe leren wil mensen beter voorbereiden op de informatiemaatschappij. Door het leren betekenisvoller, authentieker, socialer en meer zelfsturend te maken. Het binnen- en buitenschoolse leren wordt met elkaar verbonden en de vragen en behoeften van de lerenden vormen het uitgangspunt.

6. Is het nieuwe leren hetzelfde als natuurlijk leren?

Er zijn onder het kopje ‘Het nieuwe leren’ veel initiatieven die met verschillende naamgevingen vergelijkbare vernieuwingen in de organisatie van het leren en het onderwijs beogen. ‘Natuurlijk leren’ is net als ‘Duurzaam leren’ er daar één van.

¹ In deze versie worden de vijftig meest gestelde vragen over Het nieuwe leren van een kort antwoord voorzien. Er is ook een versie met lange(re) antwoorden met meer verwijzingen naar literatuur en naar vindplaatsen voor ‘good practices’. Die staan op de website van het lectoraat www.talent4leren.nl en daar kan ook een bijdrage worden geleverd aan de discours. Binnenkort worden onder deze vragen korte videofragmenten geplaatst met illustraties en good practices uit scholen die hier mee bezig zijn.

² Drs Jozef J. M. Kok MCM is senior adviseur van KPC Groep en Lector aan de Fontys Hogescholen met als leeropdracht ‘Het nieuwe leren en nieuwe leerarrangementen’.

Het hoort bij de fase van ontwikkeling waarin Het nieuwe leren zit, dat er nog niet al te veel conceptuele scherpte is. Variëteit in vormgevingen, kleinschalige experimenten en een professionele discours daarover zullen die scherpte geleidelijk aan gaan opleveren.

7. Wat is de relatie tussen nieuw leren en competentieren?

Met competentieren wordt bedoeld dat de lerende gericht is op het verwerven van met elkaar samenhangende kennis, vaardigheden en houdingen die betekenisvol zijn voor bijvoorbeeld het uitoefenen van een beroep. Dat impliceert inderdaad een aantal kenmerken van Het nieuwe leren: betekenisvol, authentieke situaties, activerend, aansluitend bij reeds aanwezige competenties, op toepassing gericht en in een zinvolle sociale en culturele context.

8. Is alles aan het nieuwe leren anders of zitten er in de traditionele manier van onderwijs ook al goede dingen?

In het traditionele onderwijs zitten goede dingen die zeker niet verloren moeten gaan. De Traditionele Vernieuwingscholen, zoals Jenaplan, Montessori, Dalton, Freinet en VrijeScholen, hebben zelfs al lang veel praktijken die ook in Het nieuwe leren terugkomen. Maar dat geldt ook voor scholen die met hun tijd zijn meegegaan en het leren van leerlingen als uitgangspunt van hun ontwerp nemen. Het tegenover elkaar plaatsen van 'oude' en 'nieuwe' leren is weinig vruchtbaar. Ook hier is het 'onderzoekt alles en behoudt het goede'.

9. Bestaat er zoiets als 'constructivistisch uitleggen'? Hoe gaat dat dan?

Uitleg werkt beter als er om wordt gevraagd, als het aansluit op reeds aanwezige voorkennis of als leerlingen elkaar iets uitleggen. Uitleggen, informeren, verhalen vertellen, et cetera blijven ook bij Het nieuwe leren van belang, alleen zal er meer gelet worden op de vraag van leerlingen en op het gegeven dat iedere leerling eigen manieren van leren en snappen heeft.

10. Het nieuwe leren gaat uit van de leerling. Betekent dit dat de leerling helemaal uitmaakt wat en hoe hij/zij leert?

Leren doen leerlingen zelf; of niet. En ze doen dit op hun eigen manier. Maar ze doen dit als regel ook in interactie met een omgeving die al dan niet uitdagend en uitnodigend voor hen is. Wat en hoe leerlingen leren wordt mede bepaald door die leeromgeving. Bij Het nieuwe leren is het niet de bedoeling dat een éenzijdig aanbodgestuurd onderwijsarrangement wordt vervangen door een eenzijdig vraaggestuurd arrangement. Het gaat om dialoog en afstemming.

11. Het nieuwe leren wordt ook wel 'vraag-gestuurd' leren genoemd, maar is een leerling wel in staat voldoende vragen te formuleren?

Leerlingen zijn als regel tot meer in staat dan we denken. Hun aangeboren nieuwsgierigheid vraagt wel om een uitdagende en activerende leeromgeving. Daar hoort bij dat ze leren reflecteren op hun eigen vragen en de wijze waarop ze die beantwoordt willen krijgen.

12. Moeten leerlingen soms niet toch gewoon ouderwets iets bestuderen of van buiten leren?

Dat moet soms en gaat beter als ze de zin, lol of betekenis ervan inzien. Bij het vinden en selecteren van bronnen kan enige sturing beslist nuttig zijn. Het is dus niet het een of het ander.

13. In het nieuwe leren werken leerling veel met opdrachten en moeten ze zelf informatie opzoeken en weergeven. Veel van onze leerlingen lezen en schrijven slecht. Kunnen die deze vorm van onderwijs wel aan?

Instrumentele vaardigheden als lezen en schrijven worden beter verworven als de zin en functionaliteit ervan wordt ervaren. Als die motivatie er is dan lijkt het aanleren van deze procedurele en sterk cursorische vaardigheden gebaat bij gerichte training en feedback. Bij Het nieuwe leren worden kinderen niet over één kam geschoren.

14. In het nieuwe leren moeten leerlingen zelfstandig werken; onze vmbo-leerlingen en vooral de lwo-leerlingen kunnen dat niet, die moeten echt direct gestimuleerd worden.

Er is niets mis met stimuleren, als het maar niet zo 'direct' gebeurt dat het wordt ervaren als 'opleggen'. Zoek waar de motivatie en de talenten (wel) liggen en biedt uitdagingen die binnen het bereik van deze leerlingen liggen, zodat er positieve leerervaringen worden opgebouwd. Diezelfde leerlingen blijken immers buiten 'schoolse' kaders wel tot heel veel in staat.

15. Wij zijn net overgegaan op een systeem met ervaringsgericht leren. Moeten we nu weer veranderen?

Er moet niks. Ervaringsgericht onderwijs hoort tot de familie van Het nieuwe leren. Als u merkt dat dat werkt: houden zo. Het ultieme criterium voor verandering is gelegen in de observatie dat het niet goed gaat met het welbevinden en de betrokkenheid op leren van kinderen. Als kinderen afhaken stemt dat tot professioneel zelfonderzoek.

16. Is er wel leermateriaal genoeg beschikbaar? Moeten we niet veel zelf gaan maken? Daar hebben we toch geen tijd voor?

Er is veel materiaal, alleen niet altijd nog binnen het bereik van leerlingen. De variëteit ervan moet worden vergroot. Liever van 5 methoden elk 5 boekjes, dan van één methode 25 boekjes. En leraren zullen inderdaad meer ontwerpers en begeleiders moeten worden dan uitvoerders van methoden die van boven en van buiten zijn bedacht. Tegelijk zullen leraren meer van elkaars expertise, producten en ervaringen gaan profiteren.

17. In hoeverre past het werken met werkpleksimulaties binnen het nieuwe leren?

Dat past er helemaal in.

18. In de nieuwe tweede fase hebben we geprobeerd om de leerlingen meer zelfstandig te laten werken. Dat is bij ons op school totaal mislukt. Hoe moet dat dan met het nieuwe leren dat veel verder gaat?

Ga eerst eens na waarom dat is mislukt en zoek daarbij vooral naar oorzaken die binnen je eigen bereik liggen. Leren van mislukkingen past binnen Het nieuwe leren. En benut bij dat onderzoek de leerling als bron.

19. Hoe ziet een opdracht eruit die binnen het nieuwe leren past?

Vraag het de leerling of collega's op scholen die er al mee bezig zijn.

20. Hoe ziet een schoolrooster eruit van een school die volgens het nieuwe leren opereert?

Ga eens op bezoek bij scholen die daar al mee bezig zijn. En vraag niet alleen naar het resultaat, maar ook naar het proces waarlangs ze tot een nieuwe organisatie zijn gekomen. Als regel zie je minder arbeidsdeling (uren, vakken, lokalen, jaargroepen) en meer blokken, periodes, teamteaching en projecten.

21. Welke eisen stelt het nieuwe leren aan docenten?

Die eisen staan mooi beschreven in de bekwaamheidseisen voor leraren, zie: <http://www.lerarenweb.nl/> . Maar waarschijnlijk komt het accent steeds meer te liggen op aspecten als de leraar als onderzoeker, ontwerper, coach, teamspeler, assessor, et cetera. In ieder geval veronderstelt Het nieuwe leren dat ook leraren blijven leren.

22. Waar leren ze dat?

Een beetje in de opleiding, veel van elkaar en het meeste van zichzelf als ze er mee beginnen.

23. Hoe ziet het personeelsbestand van een school voor nieuw leren eruit?

Meer variëteit in functies en taken; minder arbeidsdeling langs de lijn van de vakdisciplines; meer ruimte voor gastdocenten en ervaringsdeskundigen. Maar vooral gemotiveerd en beroepsbekwaam. En het management is vooral bezig met de kwaliteit van het primaire proces: het leren van de leerlingen.

24. Hoe ziet de werkomgeving van een leerling eruit?

Zie voor beelden hiervan op websites van scholen van het netwerk Nieuw Onderwijs. Als regel meer atelier en werkplaats dan lokaal; niet alleen binnenscholen, maar ook buitenscholen. Voorzien van een variëteit aan leerbronnen: domeinexperts, documentatiecentrum, internet, kennisnet, bedrijven, ouders, et cetera.

25. Hoe ziet een schoolgebouw voor nieuw leren eruit?

Zie voor beelden hiervan op websites van scholen van het netwerk Nieuw Onderwijs. Een nieuwe gebouw is niet persé een noodzaak, maar het helpt wel als de deuren van de lokalen (en soms ook de muren) open gaan.

26. Is er in zo'n nieuwe school nog plaats voor een mediatheek?

Een mediatheek is 'n belangrijke leerbron. In toenemende mate zal die worden aangevuld met de mogelijkheden van internet, kennisnet, et cetera.

27. Welke faciliteiten hebben docenten nodig?

De tijd die ze nu hebben, maar dan ingevuld met een ander taakbeleid. Daarnaast helpt het als er infrastructurele voorzieningen (lap tops en netwerken) zijn die horen bij het beroep als 'kenniswerker' en 'leerbegeleider'.

28. Is het mogelijk om binnen een traditioneel gebouw volgens de principes van het nieuwe leren te werken?

Zo'n gebouw is een gestolde werkelijkheid van het onderwijssysteem van de vorige eeuw: gangen, lokalen, zones, geen werkplekken, et cetera. Het zou mooi zijn als je vanuit het concept van Het nieuwe leren ook een nieuw ruimtelijk ontwerp zou kunnen maken. Maar dat kan niet overal en toch zijn er goede voorbeelden van scholen die met wat creativiteit en minder rigoureuze aanpassingen, zich niet hebben laten weerhouden om er mee te beginnen. Soms lijkt het zelfs beter om dat te doen, omdat de ervaring ook leert dat je je eerste school (net als je eerste huis) bouwt voor een ander, de tweede voor je vriend en pas de derde voor jezelf.

29. Zijn er al scholen die zo werken?

Ja, zie de websites van scholen van het netwerk Nieuw Onderwijs. En vraag het aan instellingen die hierin als denktank in voorop lopen: www.kpcgroep.nl of www.talent4leren.nl

30. Wie helpt ons als we zo willen beginnen?

KPC Groep (en soortgelijke innovatieve adviesbureaus); innovatieve hogescholen (zoals Fontys Hogescholen en hun lectoren en kenniskringen), andere scholen die er al mee zijn begonnen; jezelf als je er mee begint (want ieder situatie is toch weer anders).

31. Hoe komen we aan de tijd en het geld om dit allemaal te realiseren?

Begin met het afschaffen van al die activiteiten en bestedingen die (toch) niet bijdragen aan het leren van leerlingen. Ga vervolgens op kleine schaal (je eigen school, afdeling, studierichting) aan de gang en stop je energie met elkaar in het uitwerken van een concept waar je in gelooft.

32. Hoe zit het met de vakken binnen het nieuwe leren?

Deze zijn niet langer het ordenende principe voor het leren van leerlingen, maar krijgen wel een nieuwe betekenis in de ordening die meer uitgaat van betekenisvolle gehelen. Een leraar is als domeinexpert beschikbaar als leerbron voor de vragen van leerlingen.

33. Hoe worden die vakken in het nieuwe leren aangepakt?

Vakconcepten en vakstructuren blijven een rol spelen als interpretatiekaders voor een meervoudige werkelijkheid (“Bekijk je vraag ook eens door de bril van de historicus, geograaf, natuurwetenschapper, taalkundige, ...”). Maar ze zijn dienstbaar aan het oplossen van vraagstukken die voortvloeien uit de nieuwsgierigheid van leerlingen.

34. Wat betekent dat nieuwe onderwijs voor schoolleiders?

Schoolleiders die leiding willen geven aan onderwijs dat uitgaat van de ideeën van Het nieuwe leren ontwerpen samen met hun personeel een organisatie die past bij dit concept. Het concept vertaalt zich naar alle domeinen van de schoolorganisatie (personeel, huisvesting, financiën, kwaliteitszorg, et cetera). Dat vraagt om onderwijskundig leiderschap, inspiratie, ambitie en visie. Maar ook om ondernemerszin en maatschappelijke betrokkenheid.

35. Zitten leerlingen in dat nieuwe systeem de hele dag aan de computer?

Dat zal per leerling en per schoolsoort verschillen, maar hoeft niet af te wijken van het traditionele onderwijs. Het nieuwe leren is niet een synoniem voor onderwijs middels ICT en internetgebruik. ICT biedt wel nieuwe mogelijkheden om het onderwijs meer vraaggestuurd en flexibel in te richten.

36. Zijn er nog wel leerboeken nodig?

Leerboeken kunnen fungeren als toegankelijke leerbronnen voor leerlingen. Ze zullen echter niet meer van voor naar achter door alle leerlingen op het zelfde moment en in het zelfde tempo worden doorgewerkt.

37. Willen de ouders dit wel?

Ouders willen het beste voor hun kinderen en willen tegelijk niet dat er met hun kinderen wordt geëxperimenteerd. Maar ouders willen ook onderwijs op maat dat hun kinderen zo goed mogelijk voorbereid op de maatschappij van morgen. Een belangrijke maatstaf voor hen zal zijn of hun kind met plezier naar school gaat en blijft leren. En of leraren hun kind zien zoals het is.

38. Wat vindt de overheid?

De overheid heeft onlangs zowel in het Plan Koers primair onderwijs als Koers voortgezet onderwijs aangegeven dat scholen binnen de kaders van de wet-en regelgeving zelf verantwoordelijkheid moeten nemen voor de kwaliteit van het onderwijs. De overheid stimuleert innovatie van onderop.

39. Ik heb goede orde tijdens mijn lessen, de leerlingen zijn gemotiveerd en halen goede resultaten. Wat doe ik fout?

Niets. En hoe is dat in de lessen van uw collega's?

40. Is er wel ruimte voor dit systeem. Het PTA (programma voor toetsing en afsluiting) is behoorlijk sturend en laat weinig ruimte voor een andere manier van werken.

Toch zijn er opleidingen die er in slagen die ruimte te maken en tot volle tevredenheid van het PTA.

41. Ik heb het allemaal al meegemaakt. Om de 5 jaar doet zich weer een nieuwe ontwikkeling voor. Gaat dit ook weer over?

Het nieuwe leren maakt deel uit van algemeen maatschappelijke en wetenschappelijke ontwikkelingen die onomkeerbaar zijn. De vertaling daarvan naar de aard, inhoud en organisatie van het onderwijs is vooral een verantwoordelijkheid van de professionals die daar werken en niet iets wat, zoals eerdere van boven en van buiten opgedrongen vernieuwingen, over gaat.

42. Zitten vervolgoedingen wel te wachten op leerlingen die in deze wijze van werken zijn grootgebracht?

Het nieuwe leren heeft z'n werking in de hele keten van primair onderwijs, voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs. Leerlingen zullen aansluiting zoeken bij vervolgonderwijs dat het beste aansluit bij de opvattingen over leren en onderwijs in scholen waarop ze hebben gezeten.

43. Hoe zit dat met de bevoegdheden als je niet meer met de 'oude' vakken werkt?

Bevoegdheden zullen steeds meer aan het beroep (voldoen aan bekwaamheidseisen) en de functie (voldoen aan geschiktheidseisen) worden gekoppeld en steeds minder slechts een afgeleide zijn van de studie in een vakdiscipline. Tenzij je beperkt inzetbaar wil zijn als domeinexpert die op afroep beschikbaar is.

44. Past het binnen het nieuwe leren om leerlingen huiswerk te geven?

De ervaring leert dat leerlingen die op school gemotiveerd met een thema bezig zijn, daar na schooltijd thuis mee door willen gaan. ICT biedt daar ook steeds meer mogelijkheden voor. Omgekeerd willen leerlingen thema's die hen buiten school boeien graag meenemen als onderwerp waarop ze in school mee verder willen gaan.

45. Hoe beoordeel je leerlingen binnen die nieuwe manier van werken?

Leerlingen worden beoordeeld op de doelen, taken en afspraken die ze met elkaar en met de school/leraar hebben gemaakt. Soms kan daarin vooraf worden afgesproken met welk resultaat (niveau) men tevreden is. Dat kan dan weer per leerling verschillen. Leerlingen zijn in deze opvatting over leren vaak ook heel goed in staat om elkaar te beoordelen. Verder hebben de (groeps)leraren vanuit hun begeleidende rol een goed zicht op de vorderingen van de leerlingen. Vaak wordt er geëxperimenteerd met portfolio's en presentaties. Tot slot blijven ook de klassieke landelijk vastgestelde en genormeerde toetsen en examens beschikbaar. Maar dan wel geflexibiliseerd naar tijd, plaats en omvang.

46. Je hoort de laatste tijd veel over het portfolio. Wat kan dat bijdragen aan nieuw leren?

Er worden goede ervaringen opgedaan met het werken met portfolio's en met presentaties, simulaties en assessments. Het beoordelen van portfolio's staat volop in de belangstelling bij professionele toetsontwikkelaars zoals Citogroep. Op dit terrein moet nog wel een en ander worden ontwikkeld.

47. Hoe kan ik mij verder verdiepen in die nieuwe vorm van leren?

Lees de vakliteratuur; laat je informeren op congressen en door collega's die er mee zijn begonnen. Probeer het eens uit met enkele collega's op een beperkt terrein, in een beperkte periode of met een beperkte groep van leerlingen. Begin met het te ervaren op je eigen niveau.

48. Hoe kunnen we het beste beginnen in school?

Neem een jaar de tijd om je er met elkaar inhoudelijk op te oriënteren. Er is reeds veel literatuur en beeldmateriaal beschikbaar. Kies dan met elkaar voor een aanpak en laat daar enkele 'critical friends' eens op schieten. Begin dan gewoon en neem voldoende tijd voor reflectie en evaluatie.

49. Hoe gaat dat met zij-instromers van een traditionele school. Hebben die geen grote aanpassingsproblemen?

Ja, net zo goed als omgekeerd.

50. Zijn de lerarenopleidingen hier wel voldoende op voorbereid?

Nooit voldoende, maar ze zijn er wel zelf in hun onderwijs en in hun dienstverlening volop mee bezig. Verder wordt het opleiden van leraren steeds meer ook een (mede)verantwoordelijkheid van de scholen en zijn scholen die met Het nieuwe leren beginnen een goed 'leraarsnest' voor hun toekomstige collega's.